

(природних) навичок, можна спершу подавати основний блок інформації (навіть дещо більший за розмірами) в руслі емоційності, а в кінці – блок інформації, який вимагає активізувати вміння виділяти структуру, з'ясовувати логіку, спробувати зрозуміти, але не запам'ятовувати. Для навчання хлопців – навпаки.

Використана література:

1. *Карташова Л.* Особистісно орієнтована система навчання основ інформаційних технологій в процесі підготовки майбутніх вчителів іноземних мов : дис. ... кан. пед. наук : 13.00.02. – К., 2004. – 247 с.
2. *Жалдак М. И.* Система подготовки учителя к использованию информационных технологий в учебном процессе. – М., 1989. – 48 с.
3. *Коменский Я. А.* Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. – Т. 1. – М., 1982.
4. *Бабанський Ю. К.* Методи навчання в сучасній загальноосвітній школі. – М. : Просвещение, 1985.
5. *Бударний А. А.* Індивідуальний підхід в навчанні // Радянська педагогіка. – 1965. – № 7. – С. 70-83.
6. *Бутузов І. Д.* Диференційований підхід до навчання учнів на сучасному уроці. – Новгород, 1972.
7. Індивідуальний підхід до школярів в процесі навчання. – Горький, 1974.

А н н о т а ц и я

В статье рассмотрена проблема применения элементов работы в малых группах при частично-раздельном обучении.

Ключевые слова: дифференциация обучения, малые группы, частично раздельное обучение.

A n n o t a t i o n

The problem of using the elements of work in small groups according to partially-separated education is revealed in the article.

Keywords: differentiation training, small group, partly separate study.

Руденко І. В.
м. Київ

**ЕСТЕТИЗАЦІЇ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ОСНОВНОЇ ШКОЛИ
ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

У статті розглядається естетизація навчально-виховного процесу, зокрема, природничих дисциплін основної школи на основі аналізу інтегративних курсів мистецьких та природничих дисциплін, як умова формування творчої активності молодших підлітків на уроках та позаурочній художньо-творчій діяльності.

Ключові слова: естетизація природничих дисциплін, творча активність, молодший підліток, позаурочна художньо-творча діяльність.

Згідно з Концепцією та Комплексною програмою художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах [7] однією з умов виховання учнів є створення естетичного середовища (естетика шкільного довкілля – картинні галереї, мистецькі світлиці, художні майстерні); сучасний дизайн шкільних інтер'єрів тощо; соціально-педагогічного – естетика шкільного спілкування і життєтворчості, краса міжособистісних відносин, панування педагогічного оптимізму і віри, що кожна дитина в душі митець; позаурочного компоненту – заняття в гуртках художньо-естетичного профілю, шкільних об'єднаннях за інтересами, художньо-творчих колективах, створення краєзнавчих, етнографічних музеїв, фольклорних експедицій; відвідування концертів, художніх майстерень тощо.

Естетизації, як прогностичному виміру, навчально-виховного середовища приділено увагу в роботах В. О. Сухомлинського, О. А. Захарченка.

Сучасний світогляд та обґрунтування зв'язків мистецтва з природним і предметним середовищем презентовано у концептуальних підходах в інтегративному курсі “Мистецтво” Л. М. Масол та ін. (Україна), проблему просторово-екологічного підходу у художньо-духовному розвитку дітей на інтегративній основі запропонували Б. П. Юсов, Л. Г. Савенкова та ін. (Росія), можливості предметів природничого циклу та позаурочної діяльності розвитку творчого потенціалу особистості досліджували Ж. В. Догоюсова, А. С. Волкова, М. Г. Комарова, Г. П. Кондратенко, Н. К. Князева, А. І. Лукашкіна, О. Є. Шувалова, Л. Л. Шумра.

Питаннями розвитку особистості засобами образотворчого мистецтва займалися П. О. Білецький, Е. В. Белкіна, М. М. Волков, Б. М. Неменський.

В умовах розвитку сучасної освіти актуалізується питання естетизації навчально-виховного процесу як естетичного виховання особистості, яка здатна цілісно бачити і сприймати світ, що зумовлює високий потенціал творчості, виховуватиме потребу в художньо-творчій самореалізації, сприятиме духовному самовдосконаленню та формуванню творчої активності.

У Концепції (12-річна школа) [7] вказується на психофізіологічні особливості молодших підлітків (учнів 5-6 класів), яким властиве свідоме відношення до власних інтересів, суспільних цінностей та дійсності, яка виражається у прагненні задовольнити потреби у красі за рахунок мистецтва. У структурі основної школи рекомендується ширше запроваджувати інтегровані курси. Зокрема, Л. М. Масол [7], передбачається органічне поєднання виховання в учнів естетичного ставлення до дійсності та мистецтва, розуміння учнями зв'язків мистецтва з природним і предметним середовищем, життєдіяльністю людини; природо- та культуровідповідність, краєзнавчого компонентів освіти. В інтегрованому курсі “Мистецтво” (5-6 кл.) акцентується увага на створенні асоціативно-образних інтерпретацій природних форм і явищ; середовища у гармонійному поєднанні окремих форм, кольору і довкілля.

Проблему художньо-духовного розвитку дітей вирішує інтегративний просторово-екологічний підхід [6], що прогнозує міждисциплінарне значення проблеми комплексної взаємодії мистецтв з точки зору співвідношень із суміжними галузями науки – природознавчими, в яких розкриття потенціалу розвитку людини також залежить від взаємин з природним середовищем і екологічними факторами глобальної значущості, єдиним процесом пошуку істини у науковій і художній творчості.

Особливості природно-просторового середовища, виявляються у засвоєнні образотворчого мистецтва: кольору, освітлення, форми, простору. Л. Г. Савенкова [6] визначає художню організацію середовища, як процес, що поєднує в собі закони образотворчого мистецтва, скульптури, архітектури, дизайну, декоративно-прикладного мистецтва і народної творчості. Виходячи із загального екологічного напрямку програми, система занять спирається на сприйняття оточуючого світу залежно від пір року, природних циклів, ритму життя людей, народних традицій і свят.

Шкільний курс “Природознавство” (12-річна школа) є інтегрованим, головною метою якого є формування в учнів уявлень про цілісність природи та місце людини в ній. Одним із завдань є формування емоційно-ціннісного ставлення учнів до середовища на основі знань про природу. Курс передбачає розвиток здатності дітей до співробітництва при виконанні практичних робіт та екскурсій; заохочення до самореалізації своїх здібностей, інтересів та

життєвих планів засобами природознавчих наук.

У 5-му класі діти ознайомлюються з середовищем життєдіяльності людини, а в 6-му – вчать спостерігати взаємозв'язки між природою і людиною, набувають умінь практичного застосування знань.

Програмою передбачено оволодіння методами пізнання середовища життя людини і прогнозування його змін – спостереженням, описом, експериментом, пропонується проводити уроки серед природи, екскурсії, лабораторні та практичні заняття, комплексно використовувати ігрові, позакласні і позаурочні форми організації навчальної діяльності учнів.

“Загальна географія” (6-й клас) здійснює перехід від пропедевтичного курсу “Природознавство” до систематичних курсів географії у ракурсі інтеграції на основі внутрішньопредметних зв'язків. У практичних роботах передбачається спостереження за сезонними змінами погоди, рослинності і тваринного світу, систематичне використання місцевого краєзнавчого матеріалу.

Аналіз вище зазначених навчальних програм виявив, що дисципліни природничого циклу мають потенціал отримання дітьми додаткових естетичних відчуттів та емоцій. Специфіка їх занять тісно пов'язана із сприйняттям навколишнього світу, краєзнавства, що є спільним як у інтегрованих програмах “Мистецтво”, “Образотворче мистецтво і середовище”, так і курсу “Природознавство” та “Загальна географія”.

Особливе значення для розуміння педагогічної ролі естетичної сторони навчально-виховного середовища у розвитку творчого потенціалу учнів має місце спадщина В. О. Сухомлинського та О. А. Захарченка, у якій розкривається естетичне виховання особистості спроможної до повноцінного сприймання, правильного розуміння прекрасного у мистецтві і дійсності (природі), прагнення та уміння будувати своє життя та діяльність за законами краси, підвищення змістовності та культури праці і навчання.

Як відомо в естетичному вихованні В. О. Сухомлинський прогнозував органічну єдність форми і змісту естетичних і художніх явищ, освоєння світу за допомогою різноманітних видів людської діяльності (художньо-творчу, ігрову, трудову тощо). Він розглядав естетичне середовище, побут, природу, які зводяться до досягнення гармонії між створеним людиною і природою. Звертав увагу на естетику побуту дітей, внутрішню культуру вчителя, його поведінку, манеру спілкування, викладу навчального матеріалу, зовнішній вигляд. В. О. Сухомлинський наголошував, що виховання відчуттів через творення та збереження краси в навколишньому світі відбувається у процесі пізнання прекрасного у квітці, журавлиній зграї, у відтінку камінця, у маковому розливі світанкової зорі, у прекрасному людському вчинку.

Одним з вирішальних моментів в організації культурно-освітнього простору, О. А. Захаренко [4] вважав середовище, яке є для дитини джерелом знань, емоційних переживань. Сутність його педагогічної системи полягає у реалізації єдиної ідеї та цілі урочної і позаурочної діяльності, в якій відбувається творчий розвиток дитини: створення музейної експозиції, збір матеріалів для “Енциклопедії шкільного роду”, випуск шкільної газети “Дівочі гори”, закладання Алеї пам'яті на честь сахнівчан, які загинули в роки Великої Вітчизняної війни, тобто, використовувати всі можливості дітей для самореалізації через різноманітні види творчої діяльності.

Однією з ведучих ідей модернізації природничо-наукової освіти є її суспільно культурне значення, спрямоване на коеволюцію людини і природи, гармонізацію їх стосунків, що сприяє вихованню емоційно-цінісного ставлення до природи, відчуття відповідальності за розвиток біосфери. Отже, ефективне вирішення завдань природничо-наукової освіти відбувається у

цілеспрямованому залученні до творчо-естетичної діяльності учнів на уроках природничих дисциплін та в позаурочний час. А. С. Волкова [2] вважала, що засобом естетичного виховання виступає неопосередковане спілкування з природою, сприйняття об'єкту не тільки з точки зору пізнання. Естетика навчально-виховного процесу (дизайн приміщення, чистота, охайність), відображення краси природи засобами мистецтва, поєднує в образотворчій діяльності наукову суть об'єкта і його естетичних особливостей на базі сприйнятливості, здатності до асоціацій, уяви, емоційного відгуку особистості.

О. Є. Шувалова [9] орієнтувалася на географію, яка комплексно вивчає навколишній світ і допомагає школярам через конкретно-чуттєвий досвід долучитися до природи. На її думку, використання засобів емоційної виразності в інтерактивному навчанні географії сприяють розвитку творчої особистості. У процесі вивчення природничих дисциплін вона виділила їх на основі модуляції аудіального порядку (музика, звуки природи, художні тексти, твори Світової художньої культури).

До педагогічних проблем на уроках географії Ж. В. Догоюсова [3] відносила світобачення дитини, яке потрібно розвивати через географічний образ художніми засобами, а саме, творів мистецтва. Вона вважала, що художні засоби виражають емоції, настрої митця і впливають на пізнавальний інтерес учнів, збагачують його емоційне сприйняття світу через переживання, що відбувається у процесі формування географічного образу, які відображають географічні поняття.

У практичних доробках ряду авторів [5, 8], які викладають дисципліни природничого циклу, розкрито здатність дитини відчувати світ, дивуватися, співпереживати природі і людині, без якого неможливе творче самовизначення і естетичне виховання особистості. М. Г. Комарова [8] засобами образотворчого мистецтва вирішує творчі завдання (створення малюнків, виготовлення об'ємних моделей, виробів з природних матеріалів), демонстрацією творів образотворчого мистецтва, що відповідні темі та предмету, активізує творчий потенціал підлітків. Метою естетизації навчального матеріалу з географії, Н. К. Князева [5] передбачала в оформленні стендів, виставок виробів народних промислів після проведення екскурсій у позаурочний час; в рамках тижня географії в школі виставкою матеріалів зібраних у поході рідним краєм. Вона конкретизувала художньо-творчу діяльність на уроках географії, використовує засоби образотворчого мистецтва, за допомогою яких учні можуть створити рекламний проспект по одній з навчальних тем; разом з вчителем виготовити естетично оформлену наочність, дидактичний матеріал тощо. А. І. Лукашкіна [5] відмічала позитивну роль естетизації навчального приміщення при викладанні географії в оформленні ілюстративним матеріалом, виставкою книжок, плакатів по темі занять, повітряними кульками; естетизації навчального процесу постановкою нестандартних запитань із застосуванням мови мистецтва, використовуючи слова пісень, віршів, репродукції мистецьких творів, назв "кольорових" водних об'єктів.

Такий підхід у викладанні природничих дисциплін сприятиме розвитку здатності молодших підлітків синтезувати в собі культурне багатство людства та розмаїття довкілля, їхню спроможність наповнити своє сприйняття світу у взаємозв'язку мистецтва і краси природи.

Естетизація навчально-виховного процесу засобами образотворчого мистецтва відбувається у співставленні краси та негативного у повсякденному житті і природі. Пошук і створення довершеної форми є естетичним моментом будь-якої форми людської діяльності, з одного боку, а з іншого – суспільство відповідно до свого загального культурного розвитку все більше звертається до природи як джерела естетичних переживань і естетичних цінностей.

Виховний потенціал образотворчого мистецтва міститься в самій його суті і

пояснюється тим, що емоційна сторона свідомості, естетичні ідеали особистості – первинні стосовно інтелекту в формуванні духовних інтересів, ставлення до світу взагалі. П. О. Білецький відзначав роль образотворчого мистецтва у формуванні особистості: “Воно подібно до мови, є засобом спілкування людей, подібно до науки – засобом пізнання дійсності, подібно до педагогіки й моралі – засобом виховання, прищеплення знань і норм поведінки в суспільстві” [1, с. 4].

Координація роботи на уроках природничого циклу із врахуванням засобів образотворчого мистецтва, заохочують дітей до творчого підходу у вивченні теми, активно формують естетичне ставлення до змісту і організації творчої праці. Практичний досвід, набутий на уроках образотворчого мистецтва, допоможе дітям охарактеризувати засоби художника, за допомогою яких він досяг вираження свого творчого задуму у зображенні явищ, предметів середовища. Сприйняття явищ у природі, через споглядання, естетизує бачення дитиною краси довкілля: красу падаючого листа, крапель дощу; кольорову гаму заходу сонця, барвисту галявину з квітів і трав; милування фактурою блискучого снігу, поверхні води, утвореною хвилями; пагорбами, що створюють ландшафт; пісочні дони, помережені ребристими доріжками тощо.

Аналіз спадщини В. О. Сухомлинського та О. А. Захаренка дає підстави стверджувати, що провідне місце вони приділяли проблемі всебічного розвитку особистості у різних видах діяльності; естетизації навчально-виховного процесу, яка сприяє формуванню здатності особистості отримувати насолоду від прекрасного, закріпленні вражень у емоційній пам’яті, у схильності до прекрасного, активній естетичній позиції людини здатної жити і творити за законами краси. У системі В. О. Сухомлинського велика роль приділялася природі, яка сама собою не виховує, а виховує тільки активна взаємодія людини з природою, природі як об’єкту пізнання, сфері творчості, відчутнішої частини дитячого життя. Що стосується особливостей організації навчально-виховного процесу школи О. А. Захаренка, можна відмітити, що їй завжди було притаманне поєднання задач естетичного виховання, які забезпечують формування творчої особистості, сприяють розвитку здатностей у творчій діяльності.

Естетизація в освіті об’єднує естетичне середовище, естетику матеріальної сфери праці і навчально-виховний процес в школі, інтелектуальні можливості особистості з відчуттями та емоціями у процесі художньо-збагаченої взаємодії з середовищем. Естетизація навчально-виховного процесу, зокрема, предметів природничого циклу, спрямована на набуття особистістю естетичних стосунків зі світом, які забезпечують здатність співпереживати природі, іншій людині, відчувати взаємозв’язок усіх явищ довкілля та усвідомлювати й розвивати досвід життєдіяльності за естетичними законами.

Естетично збагачене середовище позаурочної діяльності сприяє формуванню творчої активності особистості учня, впливає на прояв їх творчого потенціалу, якостей і станів, пов’язаних з біосоціальним початком людини. Формування творчої активності молодшого підлітка закладені в різних формах позаурочної виховної роботи: гуртках, факультетах, студіях, клубах художнього спрямування, концертах тощо, які відносяться до складу естетичного середовища.

Важлива виховна функція засобів образотворчого мистецтва на уроках природознавства та географії полягає у розвитку творчого потенціалу, необхідності та здійсненні естетичної освіти школярів. Інтегративна основа навчальних програм з образотворчого мистецтва та предметів природничого циклу взаємозв’язані засобами образотворчого мистецтва, що впливає на формування творчої активності молодших підлітків на цих уроках. Все це розвиває у дитини почуття тонкого розуміння того, що відображає життя, мистецтво, природа і, таким чином, пробуджує в людині найкращі почуття і наштовхує до активно-творчої діяльності.

Використана література :

1. Білецький П. О. Мова образотворчого мистецтва / П. О. Білецький. – К. : Радянська школа, 1973. – 127 с.
2. Волкова А. С. Эстетическое воспитание в процессе изучения географии / А. С. Волкова. – М. : Просвещение, 1976. – 154 с.
3. Догоюсова Ж. В. Методика использования художественных средств обучения в целях совершенствования географической подготовки учащихся в процессе реализации регионально-национального компонента школьного географического образования (на примере общеобразовательных школ Якутии) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. – Санкт-Петербург, 2003. – 146 с. : іл. – Бібліогр.: арк. 134-140.
4. Захаренко О. А., Мазурик С. М. Школа над Россю / О. А. Захаренко, С. М. Мазурик – К. : Радянська школа, 1979. – 149 с.
5. Князева Н. К., Лукашкина А. И. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://lyceum37seun.ru>
6. Когда все искусства вместе / Общ. ред. Б. П. Юсова. – М. : Просвещение, 1995. – 107 с.
7. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України // Книга вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу : довідково-методичне видання / упоряд. М. С. Демчишин ; О. В. Гайдамака. – Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 768 с.
8. Комарова М. Г. Развитие художественного потенциала личности учащихся на уроках биологии / М. Г. Комарова // Сибирский учитель. Региональный научно-методический журнал. – 2001. – Май-июнь. – № 3 (13). – С. 47-51.
9. Шувалова О. Е. Методика использования средств эмоциональной выразительности в интерактивном обучении географии : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. – СПб., 2005. – 151 с. : іл. – Бібліогр. : арк. 132-140.

А н н о т а ц и я

В статье рассматривается эстетизация учебно-воспитательного процесса, в частности, естественных дисциплин основной школы на основе анализа интегративных курсов художественных и естественных дисциплин, как условие формирования творческой активности младших подростков на уроках и внеурочной художественно-творческой деятельности

Ключевые слова: эстетизация естественных дисциплин, творческая активность, младший подросток, внеурочная художественно-творческая деятельность.

A n n o t a t i o n

The article deals with aestheticism of the educational process, in particular, the natural disciplines of the secondary school on the basis of analysis of integrativnikh courses of artistic and natural disciplines, as a condition of the formation of the junior teenagers' creative activity at the lessons and out-of-school artistic and creative activities.

Key words: aestheticism of natural disciplines, creative activity, junior teenager, extracurricular artistically creative activity.

Сав'юк Г. П.
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
ДО ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА В 3-4 КЛАСАХ**

В статті розглядаються питання організації практичної підготовки студентів до викладання уроків природознавства у початковій школі.

Ключові слова: підготовка вчителів початкової школи до формування природничих знань учнів,